

НАПРЯМ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-295-4-23>

МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА КЛЮЧОВІ ЗАВДАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Жовнір Світлана Михайлівна

кандидат географічних наук,

старший науковий співробітник відділу соціоекономіки праці

Державної установи «Інститут економіки та прогнозування

Національної академії наук України»

Повномасштабна російська збройна агресія проти українського народу і держави Україна від 24.02.2022 р. спричинила кардинальні зміни у військово-політичному, соціально-економічному, культурному житті українського суспільства. Виступаючи на засіданні Ради Безпеки ООН 24.02.2023 р. стосовно України, Генеральний Секретар ООН Антоніу Гутерреш наголосив, що російське вторгнення, будучи грубим порушенням Статуту ООН і міжнародного права, призвело до масової загибелі людей, руйнувань, кризи вимушеного переміщення, якої Європа не знала багато десятиліть [1].

Мільйони постраждалих цивільних осіб були вимушені покинути свої домівки і переміщатись як в межах країни, так і за кордон у пошуках тимчасового захисту. Обрахувати точну кількість вимушених переселенців за кордоном досить складно, адже багато українців повертаються додому, змінюють країну або місце проживання. За даними Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 20.03.2023 р. в країнах Європи зафіксовано понад 8,1 млн біженців з України, для отримання статусу тимчасового захисту або аналогічних національних схем захисту в Європі зареєстровано понад 4,9 млн біженців [2].

Крім того, в Україні наразі обліковано 4,8 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО), але їх реальна кількість становить близько 7 млн. осіб [3]. Ці переміщення можуть бути пов'язані як зі спробами воз'єднання сім'ї, так і з намаганням убезпечити найбільш вразливих членів родин шляхом подальшого вивезення їх за кордон. Можлива ескалація збройного конфлікту підвищує ризики збільшення кількості

ВПО й загострення проблем із забезпеченням їх житлом, роботою відповідно до освіти, кваліфікації.

Серед основних міграційних викликів – насильницьке переміщення і депортація населення тимчасово окупованих територій, які здійснює країна-агресор. Часто вони відбуваються під виглядом евакуації. Громадян України змушують проходити так звану «фільтрацію» у спеціальних таборах, позбавляють документів, засобів зв'язку, залякують і переміщують до віддалених російських регіонів, щоб обмежити можливість повернення на Батьківщину. Число осіб, які зазнали насильницького переміщення і депортації, наразі невідоме і обчислюється мільйонами.

Гуманітарна ситуація в Україні залишається складною, в багатьох регіонах жахливою, наближеною до гуманітарної катастрофи, внаслідок високої смертності і поранень населення через невибіркові терористичні атаки, підриви на мінах і боєприпасах, нагальні потреби, викликані руйнуванням житла, втратою майна, вимушеним переміщенням, а також суттєвим скороченням можливостей працевлаштування. Тимчасова окупація частини території країни, знищення чи пошкодження багатьох місць прикладання праці внаслідок військових дій призвели до значного звуження простору продуктивної зайнятості на вітчизняному ринку праці, збільшення числа безробітних, «працюючих бідних» та незахищених зайнятих. За оцінками ООН, гуманітарної допомоги та захисту потребують 17,6 млн людей або майже 40% населення, зруйновано 30% робочих місць, які існували до війни [1].

Зростаючі масштаби трудової еміграції українців ще до початку повномасштабної війни у поєднанні з безпрецедентними масштабами вимушеного переміщення для тимчасового захисту, в перспективі є реальною загрозою кадрового дефіциту для національного ринку праці. Головними викликами стануть незворотна еміграція висококваліфікованих фахівців та неповернення молоді після отримання освіти за кордоном. Ризики зростають через новий підхід ЄС до міграційного менеджменту, який відзначається комплексністю, об'єднує політики у сфері міграції, притулку, інтеграції та заохочення імміграції необхідних європейському ринку праці фахівців.

Країни, які приймають біженців, намагаються заохотити найбільш працездатних громадян залишитися жити та працювати в еміграції. Деякі країни навіть спростили умови для започаткування бізнесу. Українці, які переїхали після початку повномасштабної війни, освоюються на новому місці, працевлаштовуються або відкривають власний бізнес. При цьому спостерігається тенденція до скорішого врегулювання статусу проживання і працевлаштування в країнах ЄС.

В довгостроковій перспективі дуже важливо, щоб переміщені у пошуку тимчасового захисту громадяни згодом повернулись в Україну,

працювали або розвивали свій бізнес на користь української економіки. Однак частина українців, адаптувавшись до умов проживання в приймаючих спільнотах (вивчивши мову, працевлаштувавшись, поступивши на навчання до учбових закладів, створивши сім'ї з іноземними громадянами), ймовірно залишиться там на довгий період або назавжди.

Отже, можна виокремити такі міграційні виклики для розвитку національного ринку праці в умовах воєнної та повоєнної економіки:

- хаотичні та неконтрольовані переміщення робочої сили внаслідок бойових дій, нерівномірне навантаження на соціальну та виробничу інфраструктуру, пов'язана з цим розбалансованість ринку праці;

- проблеми забезпечення робочою силою підприємств, які беруть участь в програмі релокації з областей, де тривають бойові дії або зберігається загроза повторного вторгнення, до західних областей України;

- відтік робочої сили та потенційної робочої сили за кордон, можлива асиміляція в місцевих громадах, подальша еміграція членів родини;

- неповернення висококваліфікованих фахівців і молоді після здобуття освіти за кордоном через політику залучення кваліфікованих працівників на ринки праці країн ЄС.

Надалі темпи відтоку і повернення населення залежатимуть, насамперед, від безпекових факторів, фінансово-економічних факторів, а також політики приймаючих країн щодо надання притулку і політики на ринку праці [4].

В цьому контексті українській владі необхідно сформулювати чіткі перспективи повоєнного відновлення економіки і розвитку громадянського суспільства, які б стимулювали повернення громадян.

В умовах євроінтеграції розроблення національного інструментарію регулювання міграційних процесів має узгоджуватись із розвитком європейської системи управління у цій сфері. З метою удосконалення міграційної політики в Україні слід запроваджувати кращі світові та європейські практики політики у сфері міграції, притулку, інтеграції, управління кордонами, боротьби з нелегальною міграцією та диференційованого підходу до імміграції.

Головним завданням є створення в Україні соціально-економічних умов для рееміграції українських громадян. Необхідно спрямувати зусилля на створення можливостей для гідної зайнятості в Україні, стимулювання створення робочих місць з високою оплатою праці, модернізацію ринків праці шляхом сприяння мобільності робочої сили, розвиток знань і навичок упродовж життя з метою розширення можливостей працевлаштування, поліпшення співвідношення між попитом і пропозицією на регіональних ринках праці. Серед важливих завдань – якнайширше залучення і використання політичного і фінансово-економічного потенціалу української діаспори.

Список використаних джерел:

1. Генеральний Секретар ООН – Виступ на засіданні Ради Безпеки ООН стосовно України. URL: <https://ukraine.un.org/uk/220537>.
2. Operational Data Portal: Ukraine Refugee Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#category-2-348481>.
3. Завдання Мінреінтеграції на 2023 рік – інтеграція внутрішніх переселенців. URL: <https://minre.gov.ua/2023/02/06/zavdannya-minreintegracziyi-na-2023-rik-integracziya-vnutrishnih-pereselencziv>.
4. Жовнір С.М. Сучасні міграційні процеси в Україні та напрями удосконалення державної міграційної політики в умовах глобальних загроз. *Соціоекономіка та менеджмент: стан, тенденції, управлінські рішення*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Київ, 11 травня 2022 р.) у 2-х частинах. Частина 2. Київ : КНЕУ, 2022. С. 44–46. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37810/25722_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y.